

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กระแสความสนใจในชีวิตของคนในสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2541 นั้น กล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ของคนเมือง ในขณะที่ความนิยมที่เห็นได้ชัดเจน คือ ความนิยมในน้ำอาร์ซี (R.C.) และจากกระแสความนิยมนี้ได้กลายเป็นที่ถกเถียงอย่างมากภายในวงกว้าง จนเกิดเป็นฝ่ายที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย ความนิยมในน้ำอาร์ซีเกิดขึ้นเพราะคุณประโยชน์ถึงขนาดที่มีการเข้าใจผิดกันว่าน้ำอาร์ซีสามารถรักษาโรคมะเร็งได้และเป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิดความนิยมชีวิต ดังที่ดร.สาทิส ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ว่า “เป็นผลมาจากการเฟื่องฟูของธุรกิจและอุตสาหกรรมเพื่อสุขภาพประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจและอุตสาหกรรม เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ อย่างน้ำอาร์ซี” (นิตยสารชีวิต, 2541 : 17)

อย่างไรก็ตาม กระแสความนิยมในชีวิตเป็นเสมือนหนึ่งการขานรับจากประชาชน ด้วยเหตุของแนวคิด การปฏิบัติ และตัวอย่างที่ถูกต้องตรงใจของคนในสังคม ดังทัศนะของโกมาตร ว่า

“ดูเหมือนว่าเนื้อหาแนวคิดและแนวปฏิบัติของชีวิตจะไม่ได้มีอะไรที่วิจิตรพิสดารแตกต่างไปจากการดูแลรักษาสุขภาพตามแนวธรรมชาติบำบัดมากนัก แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ชีวิตได้รับการขานรับจากประชาชน นอกเหนือจากการมีกรณีตัวอย่างผู้ป่วยมะเร็งที่รักษาด้วยแนวทางชีวิตจนหาย ก็คือการมีรูปแบบหรือวิธีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม” (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2542 :10)

การมีรูปแบบหรือวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ตามทัศนะของโกมาตรนั้น หากนำมาขยายความแล้ว รูปแบบปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมนี้ คือ การบริโภคและการปฏิบัติตามแนวทางชีวิต ไม่ว่าจะ เป็นน้ำอาร์ซีที่ได้รับความนิยม การล้างพิษ การบริโภคอาหารตามแบบชีวิตอย่างข้าวกล้องซึ่งเป็นแนวทางให้ผู้สนใจหรือผู้ประสบปัญหาทางสุขภาพนำไปปฏิบัติจนเกิดผลที่สามารถพิสูจน์ได้ ดังกรณีตัวอย่างของผู้ป่วยโรคมะเร็งที่นำแนวทางชีวิตไปปฏิบัติจนอาการดีขึ้น

ความนิยมชีวิตที่เกิดจากการยอมรับของคนในสังคมเมืองนี้ เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของความนิยม อาจกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากความเจริญในสังคมที่รับเอากระแสของความเป็นสมัยใหม่มาจากโลกฝั่งตะวันตก ส่งผลต่อการยอมรับความก้าวหน้าในทางวัตถุและยังก่อผลกระทบ คือ ทำให้คนในเมืองห่างไกลธรรมชาติมากขึ้นทุกที

ผลกระทบที่ว่าเป็น คือ ความเจ็บป่วยซึ่งอาจเป็นผลจากการเดินตามแบบสังคมทุนนิยมที่ยึดถือวัตถุสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดที่พบได้ คือ รูปแบบของวิถีชีวิตคนในสังคมลดทอนการบริโภคที่รับเอาแบบอย่างจากตะวันตกเข้ามาจนเกินความพอดี ก่อให้เกิดการสูญเสียคุณภาพทางร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม ตามแนวคิดองค์รวมแห่งสุขภาพ (Holistic) ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางชีวภาพ ปัจจัยด้านจิตใจ และปัจจัยทางสังคม-สิ่งแวดล้อม เมื่อใดที่มีการเสียสมดุลของปัจจัยด้านใดก็ตาม อาจก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพในบุคคลนั้น

ไม่เพียงแต่ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยภายนอกเท่านั้น ปัจจัยภายในยังหมายถึงวิถีคิด การมองแบบวิทยาศาสตร์ที่เน้นความแม่นยำและการอธิบายโดยเหตุและผล ยึดถือวัตถุหรือรูปธรรม ปฏิเสธสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล การมองโลกแบบแยกส่วน ส่งผลต่อการพัฒนาของสังคม มีความคิดแบบก้าวหน้า มองในเชิงพาณิชย์ เมื่อแนวคิดแบบ “เงินเป็นใหญ่ มุ่งกำไรสูงสุด” พามนุษย์ไปสู่วิกฤตมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นธรรมดาที่มนุษย์จะแสวงหาภูมิปัญญาใหม่เพื่อแก้วิกฤต ขบวนการอันหลากหลายซึ่งผ่านเลขาธิการมุ่งเฉพาะคน ไปสู่การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ แสดงให้เห็นถึงการเกิดจิตสำนึกใหม่ (ประเวศ วะสี, 2542)

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดขบวนการสุขภาพทางเลือกขึ้น ขบวนการสุขภาพทางเลือก (Alternative Health) หรือ แพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine) เป็นการเกิดขึ้นของจิตสำนึกใหม่ที่มุ่งแสวงหาทางเลือกของการดูแลสุขภาพในเชิงป้องกัน การเริ่มต้นที่ตัวเอง กลับเข้าหาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว นับเป็นวิถีทางแห่งการพึ่งตนเอง (Self-reliance) ทางหนึ่งเช่นกัน ประกอบกับการแพทย์แผนปัจจุบันหรือการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถให้คำตอบที่เหมาะสมได้เสมอไป เนื่องจากการแพทย์สมัยใหม่นี้มีรากฐานทางปรัชญาแบบนิวตัน-เดการ์ต ที่มีลักษณะแยกส่วน ถดถอย และเป็นกลไก กระบวนการทัศน์ดังกล่าวทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันละเลยมิติทางจิตวิญญาณ และมิติทางสังคมวัฒนธรรม และมีข้อจำกัดในการแก้ปัญหาสุขภาพที่มีความสลับซับซ้อน (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2542)

ดังนั้น ปรากฏการณ์ชีวิต อาจกล่าวได้ว่า เป็นปรากฏการณ์แสวงหาทางเลือกของคนในสังคมเมือง อันที่จริงแล้ว การแพทย์ทางเลือก (Alternative medicine) หรือ การแพทย์องค์รวม มีใช้เพื่งเกิดขึ้นในสังคม ทว่า ได้มีการนำเสนอผ่านทางรายการสุขภาพในสื่อมวลชนด้วยเช่นกัน ดังการวิเคราะห์ของ โกมาตร

“การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรได้รับการเผยแพร่ในชุมชนชนบทการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ ในรูปแบบที่ทันสมัยก็ได้รับการเผยแพร่เรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่องในหมู่คนเมืองที่มีฐานะดีและการศึกษาดีผ่านสื่อสิ่งพิมพ์รายปักษ์ต่าง ๆ เช่น นิตยสารเปรียว (คอลัมน์สุขภาพและความงามต่าง ๆ และที่สำคัญ คือ คอลัมน์แพทย์นอกระบบโดย สุวิชัย ปรัชญาปารมิตา ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อคอลัมน์เป็นสุขภาพกับการแพทย์นอกระบบ) นิตยสารแพรว, นิตยสารคิฉิน และผ่านคอลัมน์ “ธรรมชาติบำบัด” ของ นพ.บรรจบ ชุณหสวัตติกุล ในหนังสือพิมพ์มติชน โดยมีการเสนอศาสตร์สุขภาพทางเลือกต่าง ๆ อย่างหลากหลาย” (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2542 :5)

นอกจากนี้ ในงานวิจัยของนิภาพรรณ สุขศิริ (2540) ยังพบว่ามีคนนำเสนอแนวคิดการแพทย์องค์รวมปรากฏในเนื้อหารายการโทรทัศน์ ตลอดจนความสนใจและการค้นคว้าต่อการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรของประชาชนหรือกระแสภูมิปัญญาชาวบ้าน การแพร่หลายของการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ อาทิ การรักษาโรคด้วยน้ำผัก (ชมรมบ้านสุขภาพ, ดร.รสสุคนธ์ พุ่มพันธ์วงศ์) การฝึกพลังกายทิพย์ การรักษาโรคด้วยพลังจักรวาล การรับประทานอาหารแบบแมคโครไบโอติกส์ (Macrobiotics) แต่การเกิดกระแสความสนใจในปรากฏการณ์ชีวิต หรือ "ชีวิตพีเวอร์" ในปี 2541 ได้กลายเป็นที่รู้จักกันในสังคมอย่างกว้างขวาง

ชีวิต คือ ร่างกายและจิตใจ (Body and Mind) วัตถุประสงค์ของชีวิต คือ ความสมบูรณ์ทั้งกายและใจโดยยึดเอาวิถีปฏิบัติและความคิดในแนวธรรมชาติเป็นหลัก โดยผู้ให้กำเนิด คือ ดร.สาทิศ อินทรกำแหง การเกิดขึ้นของแนวคิดชีวิตเนื่องจากภาพความเจ็บป่วยและความอ่อนล้าของสังคมที่เป็นผลจากรูปแบบการดำเนินชีวิตในโลกทุนนิยม ดังทัศนะที่ให้ไว้ว่า

“เรารู้สึกว่าชีวิตเบื้องต้นของเรายังผูกพันกับเมืองไทย ยังรักการดำเนินชีวิตแบบคนไทย จึงได้พาถูกกลับ เพื่อต้องการให้ถูกมีการดำเนินชีวิตและคิดแบบคนไทย แต่พอกลับเมืองไทย กลับเห็นว่าเมืองไทยเหมือนฝรั่งเข้าไปทุกที” (สาทิศ อินทรกำแหง, 2541 :9)

ด้วยแนวคิดพื้นฐานการมองชีวิตและสุขภาพเป็นองค์รวมหลักใหญ่ของการปฏิบัติตามแนวทางชีวิตและแนวคิดจากหลักแมคโครไบโอติกส์ โดยเฉพาะเรื่องอาหารและการดำเนินชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุดซึ่งเป็นที่ไปอย่างสอดคล้องกับหลัก 5 ประการของสังคมชีวิต คือ

1. ชีวิตที่ยึดเอาธรรมชาติเป็นหลัก
2. ชีวิตที่มีความพอดีและเรียบง่าย
3. ชีวิตที่ดำเนินไปเพื่อความเป็นเลิศของสุขภาพกายและใจ
4. ชีวิตที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกันและรักกันอย่างพี่น้อง
5. ชีวิตที่ดำเนินไปเพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม สังคมยุติธรรม และไม่เอารัศเอาเปรียบ

“ในบัญญัติ 5 ประการนี้ จะเห็นว่าข้อ 1, 2, 4 และ 5 คือชีวิตของคนไทยเรามาแต่ไหนแต่ไร สมัยปู่ย่าตายายของเรา เราอยู่เป็นแบบธรรมชาติ เรามีชีวิตที่เรียบง่าย เราอยู่กันอย่างพี่น้องอย่างน้องและเรามีสังคมที่ดีงามน่ารัก ไม่เอารัศเอาเปรียบเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ แต่เมื่อผมเกษียณอายุกลับมาเมืองไทย ผมตกใจมาก เพราะสภาพของชีวิต และสังคมเมืองไทยเปลี่ยนไปหมด เปลี่ยนไปเกือบจะเรียกว่าหน้ามือเป็นหลังมือ โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพของคนไทย” (สาทิศ อินทรกำแหง, 2541 :12) ดังนั้นวิถีการปฏิบัติต่าง ๆ ข้อมเป็นไปเพื่อสอดคล้องกับบัญญัติทั้ง 5 นี้

จะเห็นได้ว่า ชีวิตให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่วิถีธรรมชาติ ทั้งในการบริโภคและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการนำแบบอย่างมาจากหลักแมคโครไบโอติกส์ (Macrobiotics) แต่มีการปรับเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของไทย เช่น อาหารการกินโดยเน้นความเป็นธรรมชาติ และบัญญัติ 5 ประการของชีวิตที่เปรียบเสมือนกับแนวทางใหญ่ วิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ข้อมต้องสื่อหรือตอบรับกับแนวทางใหญ่ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทางการบริโภคผ่านอาหาร อาทิ ข้าวกล้อง ธัญพืช น้ำอาร์ซี น้ำเอนไซม์ การไม่รับประทานอาหารขัดขาว การรำตะบอง นวดกดจุดตลอดจน การทำสมาธิ เหล่านี้เป็นตัวแทนที่จะแสดงความหมายให้สอดคล้องกับบัญญัติ 5 ประการ ดร.สาทิศ อินทรกำแหง ได้กล่าวเกี่ยวกับบัญญัติ 5 ประการไว้ว่า

ความสนใจในวิถีทางเลือกเช่นนี้คงจะเป็นกลุ่มใดไปไม่ได้ นอกจากกลุ่มชนชั้นกลางในเมืองดังที่ โกมาตร กล่าวไว้ว่า

“ผู้ที่สนใจแนวคิดและทดลองลงมือปฏิบัติตามแนวทางชีวิต โดยส่วนใหญ่ คือ กลุ่มชนชั้นกลางในเมืองที่มีการศึกษาและประกอบวิชาชีพที่มีรายได้แน่นอนในระดับหนึ่ง” (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2542 :11) ชนชั้นกลางในเมือง ตามการวิเคราะห์ของ นพ.ดร.โกมาตร คือ ผู้ที่มีการศึกษา มีอาชีพ และมีรายได้แน่นอน และหากพิจารณาถึงลักษณะและการเกิดของชนชั้นกลางเหล่านี้จัดเป็นกลุ่มคนที่เติบโตและอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลแห่งการเปลี่ยนแปลง และขยับขยายลักษณะทางชนชั้น (พิสนัย นุดาถ้อย, 2540) ส่วนชนชั้นกลางตามทัศนะของศิริพร (2542) คือ “ชนชั้นกลางถูกกำหนดโดยโลกของการก้าวหน้าในทางการงาน ซึ่งเป็นการพิจารณาจากมุมมองทางอาชีพ นอกจากนี้ ยังพิจารณาจากลักษณะปลีกย่อยอื่นๆ อาทิ การมีชีวิตแบบทันสมัย บริโภคเครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เป็นกลุ่มบริโภค (ที่มีอำนาจซึ่ง) ขนาดใหญ่ แบ่งเวลาในการพักผ่อนอย่างชัดเจน”

เห็นได้ว่า ลักษณะชนชั้นกลางตามคำกล่าวข้างต้นทั้งหมดมีปัจจัยทางการงาน อาชีพ รายได้ มากำหนด ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง เพราะการมีวิถีแบบทันสมัย และเป็นกลุ่มบริโภคที่มีอำนาจขนาดใหญ่ ดังนั้นจึงสอดคล้องกับกระแสความนิยมในชีวิตจิตส่วนใหญ่ซึ่งก็คือ ชนชั้นกลางในเมือง

หากพิจารณาจากกระแสความนิยมในชีวิตจิตของชนชั้นกลาง เกิดขึ้นเพราะการแสวงหาทางเลือกใหม่ในการบำบัดโรคและดูแลสุขภาพ ด้วยผลพวงจากวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่ส่งผลร้ายต่อร่างกายและจิตใจ อาจกล่าวได้ว่า การแสวงหาทางเลือกนั้น คือการดิ้นรนเพื่อสรรหาสิ่งใหม่และเป็นคำตอบที่สอดคล้องกับปัญหาที่ชนชั้นกลางในเมืองเผชิญอยู่ และการแสวงหาทางเลือกอาจเป็นสิ่งที่ปกติ เพราะเกิดกับชนชั้นกลางตามการวิเคราะห์ของโกมาตร (2542) มีการศึกษาที่ดี มีอำนาจทางเศรษฐกิจ มีลักษณะทางชนชั้นที่ดิ้นรนช่วงชิงเป็นฝ่ายกำหนดไม่ยอมแพ้ต่อสถานการณ์ ในอีกด้านหนึ่งอาจมองได้ว่าการที่ชนชั้นกลางเหล่านี้ ถูกขึ้นมาแสวงหาทางเลือก การกระทำเหล่านี้กำลังบอกให้ทราบว่า ชนชั้นกลางในเมืองต้องการสร้างมาตรฐานรูปแบบวิถีชีวิตที่แปลกแตกต่างไปจากเดิมหรือไม่ เพราะคนเหล่านี้มีลักษณะทางชนชั้นที่ดิ้นรน ช่วงชิง และไม่ยอมแพ้ต่อสถานการณ์

กระแสความนิยมชีวิตจิตที่พบได้ชัดประการหนึ่งคือการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพจนกระทั่งเกิดเป็นธุรกิจการขายสินค้าเพื่อสุขภาพ ซึ่งได้รับความสนใจจากคนในสังคม ปัจจัยหนึ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการบริโภคนั้น เกิดจากการให้ข้อมูลทางด้านสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา

เรื่องการให้ข้อมูลอย่างเป็นระบบที่ว่า “การบริโภคอาหารของผู้บริโภคนั้น ปัจจัยหนึ่งมาจากบทบาทการให้ข้อมูลที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะสินค้าเพื่อสุขภาพ” และจากการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องเดียวกันนี้ พบว่า แหล่งการให้ข้อมูลหลักในเรื่องการกินเพื่อสุขภาพคือ โทรทัศน์ นิตยสาร และหนังสือ (Fine and Leopold : 1993) จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการให้ข้อมูล ถ้าหากเป็นไปตามการศึกษาที่ว่าไว้แล้วนั้น สื่อมวลชนในปรากฏการณ์ชีวิตได้ทำการให้ข้อมูลหรืออธิบายอย่างไรต่อการบริโภคและการปฏิบัติในแนวทางชีวิต

แนวคิดชีวิตและการบริโภคชีวิตของชนชั้นกลาง ยังอาจสื่อให้เห็นถึงสภาวะของอาการความรู้สึกรังเกียจของการโทษหาอดีต หรือเป็นเพียงลักษณะที่สอดคล้องกับการโทษหาอดีตที่แฝงมาในแนวคิดเท่านั้น เพราะในแนวคิดและหลักการปฏิบัติที่ยึดความเป็นไปตามวิถีธรรมชาติและอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมตลอดจนมีลักษณะของการปฏิเสธผลผลิตของสังคมทันสมัยในบางอย่างที่พบได้ในสื่อมวลชน และปรากฏการณ์ที่อาจจะสัมพันธ์กับการโทษหาอดีตนั้นยังจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของร้านค้าผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพที่มาจากธรรมชาติ อาทิ สมุนไพร ธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ลดสารพิษ ฯลฯ และถ้าหากสัมพันธ์กับการโทษหาอดีตจริง อาจกล่าวได้ว่า การโทษหาอดีตได้แพร่เข้ามาในมิติทางด้านสุขภาพ เพราะแต่เดิมเราจะเห็นได้ว่า ลักษณะการโทษหาอดีตนั้นเกิดขึ้นในมิติอื่น ๆ เช่น กลุ่มคนที่สนใจของเก่า ฟังเพลงดังสมัยก่อน การแต่งกายแบบย้อนยุค เป็นต้น การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์เหล่านี้ได้แสดงถึงการโทษหาอดีต และในปรากฏการณ์ชีวิต มีลักษณะอาการเช่นเดียวกับปรากฏการณ์เหล่านั้นหรือไม่

Jean Baudrillard (1983) กล่าวว่า “เมื่อความจริงมีสิ่งที่มันเคยเป็นอีกต่อไป ความรู้สึกกลัวหาอดีตจึงเกิดขึ้น” ภาพปรากฏการณ์ชีวิตเป็นดังคำกล่าวของ Baudrillard หรือไม่อย่างไร

ในขณะเดียวกัน หากมองชีวิตในฐานะสินค้าก็จะเป็นสินค้าที่มีความแตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ อาทิ บ้าน รถยนต์ เสื้อผ้า เพราะสินค้าเหล่านี้ถูกให้ค่ามากกว่าคุณค่าที่แท้จริงของตนเองและในสังคมทุนนิยม คุณค่าของสินค้านักถูกสร้างให้เกินเลยจากความเป็นจริงตลอดเวลา ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการบริโภคเป็นผลทำให้ผู้บริโภคจะไม่เห็นคุณค่าที่แท้จริงของสินค้านั้น ๆ เพราะคุณค่าที่ตนเองบริโภคนั้นก็กลับกลายเป็นคุณค่าดวงที่แฝงมาในวัตถุประสงค์ของงานวิจัยของสวรสยา (2537) ศึกษาเรื่องคุณค่า ในงานโฆษณาที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้บริโภคในสังคมมวลชนจะสนใจเรื่องของ

สัญญาหรือภาพลักษณ์มากกว่าคุณภาพของสินค้า จากผลการศึกษาที่พบเป็นการสนับสนุนเรื่องการบริโภคสินค้าในสังคมทุนนิยม ที่สินค้าถูกให้คุณค่ามากกว่าการใช้ประโยชน์โดยตรง นั้นหมายถึง การบริโภคเชิงสัญลักษณ์และการบริโภคเชิงสัญญะที่จะกระตุ้นให้เกิดการบริโภคอย่างไม่มีการสิ้นสุด แต่ในการบริโภคชีวิตนั้น มีความแตกต่างจากการบริโภคสินค้าอื่น ๆ เพราะชีวิตเป็นสินค้าทางความคิดที่แสดงผ่านการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือ การบริโภคชีวิตเป็นไปเพื่อสร้างสุขภาพกายและจิต และยังคงสอดคล้องกับบัญญัติ 5 ประการ ดังนั้น การบริโภคชีวิตย่อมส่งผลถึงสุขภาพและการดำเนินวิถีชีวิต ด้วยเหตุนี้จึงนำเสนอข้อสงสัยในปรากฏการณ์ชีวิต ซึ่งเป็นปรากฏการณ์การบริโภคเช่นกันและ โดยเฉพาะเกิดกับชนชั้นกลางผู้กำลังแสวงหาทางเลือกที่จะมาตอบสนองความสนใจหรือแก้ไขปัญหาทางสุขภาพ ดังนั้นการบริโภคชีวิตของชนชั้นกลางเป็นไปในระดับใดตามแนวคิดตรรกการบริโภคของโบคริชาร์ด

ปรากฏการณ์ชีวิตอาจไม่แพร่หลายในสังคมถ้าขาดสื่อมวลชน ดังการตั้งข้อสังเกตของ ดร.สาทิส (ในคำให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์) ว่า

“ความนิยมชมชอบในแนวคิดชีวิต ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการ ทำข่าวเกี่ยวกับชีวิตของสื่อมวลชน ในแขนงต่าง ๆ ทำให้แนวคิดนี้แพร่ขยายไปในสังคมในวงกว้างอย่างรวดเร็ว” (คอลัมน์ “มุมมองนักสังคมศาสตร์” ชีวิต, 16 ตุลาคม 2541)

หรือ การนำเสนอเรื่องราวของชีวิตทางรายการโทรทัศน์ “เจาะใจ” นำเรื่องของ ดร.สาทิส อินทรกำแหง และชีวิตมาเผยแพร่ในเดือนพฤษภาคม 2541 จากนั้นมีการนำเสนอออกทางรายการอื่น ๆ อาทิ “ลานบ้านลานเมือง” ช่อง 9 ที่นำเสนอเรื่องของ ชีวิต และมีผู้ช่วยด้วยโรคมะเร็งที่ปฏิบัติดีตามแนวทางชีวิตร่วมด้วย การเผยแพร่ชีวิตทางไอทีวีติดต่อกัน 12 ตอน และรายการ “ชีวิตมหัศจรรย์” ที่แพร่ภาพทาง ITV ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการพิมพ์หนังสือ ฎแน, ชีวิต, ชีวิตเริ่มต้นเมื่อ 70 และมะเร็งแห่งชีวิต ที่ขายดีจนต้องมีการพิมพ์ซ้ำ ทำยอดขายเกิดนิตยสารรายปักษ์ ชื่อ ชีวิต เป็นนิตยสารเพื่อสุขภาพ ทางเลือกแนวใหม่ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จนยอดขายสูงกว่าหนังสือสุขภาพอย่างนิตยสารหมอชาวบ้าน ซึ่งก่อตั้งมาก่อนหน้า 20 ปี (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2542) หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสื่อมวลชนมีส่วนทำให้ชีวิตเป็นที่รู้จักในสังคม และไม่น่าจะเป็นแค่การทำให้เป็นที่รู้จักเท่านั้น สื่อมวลชนยังน่าจะทำหน้าที่อื่น ๆ ทั้งในหน้าที่ต่อปรากฏการณ์ ชีวิตเองและต่อสาธารณชนผู้สนใจ จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่าสื่อมวลชนในปรากฏ

การมีชีวิตได้เข้ามาทำหน้าที่อย่างไร เพื่อทราบถึงบทบาทของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นบทบาทที่แสดงเฉพาะในปรากฏการณ์เช่นปรากฏการณ์ชีวิต

คำถามนำวิจัย

1. มีสัญญาณอะไรบ้างในปรากฏการณ์ชีวิตและแต่ละสัญญาณสื่อมวลชนให้ความหมายอย่างไร
2. คุณค่าในการบริโภคชีวิตของชนชั้นกลางอยู่ในระดับใด
3. สื่อมวลชนทำหน้าที่อย่างไรในปรากฏการณ์ชีวิต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อค้นหาสัญญาณ และการให้ความหมายที่ผ่านเนื้อหาสาระ โดยสื่อมวลชน
2. เพื่อทราบระดับการให้คุณค่าในการบริโภคชีวิตของชนชั้นกลาง
3. เพื่อทราบถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในปรากฏการณ์ชีวิต

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

1. สัญญาณในปรากฏการณ์ชีวิตเป็นสัญญาณทางการบริโภคและการปฏิบัติ โดยการให้คำอธิบายจากสื่อมวลชนอย่างเป็นวิทยาศาสตร์และแฝงแนวคิดการโทษหาอดีต อาทิ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ การใช้ภูมิปัญญาทั้งตะวันออกและตะวันตก การใช้หลักพุทธปรัชญา เป็นต้น
2. การให้คุณค่าในการบริโภคชีวิตของชนชั้นกลางอยู่ในระดับของคุณค่าเชิงการใช้ คุณค่าเชิงการแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ ยังมีคุณค่าเชิงสัญญาณและคุณค่าการแลกเปลี่ยนเชิงสัญญาณอีกด้วย
3. สื่อมวลชนทำหน้าที่ในปรากฏการณ์ชีวิตโดยการอธิบายให้ข้อมูลและแสดงหน้าที่เผยแพร่แนวคิดให้สาธารณะรู้ต่อสาธารณชนผู้สนใจ

นิยามศัพท์

สัญลักษณ์และการให้ความหมาย คือ การอธิบายให้ข้อมูลและเหตุผลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ถึงวิธีการปฏิบัติและการบริโภคในแนวชีวิตหรือธรรมชาติป่าบดโดยล้อมวลชน

การโหยหาอดีต (Nostalgia) คือ เนื้อหาเชิงสัญลักษณ์ที่ถูกถ่ายทอดความหมายของการกลับคืนสู่ธรรมชาติ การกลับสู่ภูมิปัญญาดั้งเดิม การนำเสนอแนวคิดธรรมชาติป่าบดและการแพทย์องค์รวมหรือการแพทย์ผสมผสาน ผ่านการดูแลสุขภาพตามแนวธรรมชาติป่าบด หรือการแพทย์องค์รวม โดยแบ่งได้ดังนี้

การบริโภค การบริโภคอาหารธรรมชาติ ได้แก่ ธัญพืช ผัก ผลไม้ สมุนไพร อาหารที่ไม่ขัดขาว อาหารที่ผ่านกระบวนการคัดค้าน้อยที่สุด หรือ ไม่ผ่านเลย การไม่บริโภคเนื้อสัตว์ทุกชนิด นม เนย ผลิตภัณฑ์ที่มาจากสัตว์

การมีวิถีชีวิตที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ เน้นความเรียบง่ายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ อาทิ การไม่ใช้ผลิตภัณฑ์ หรือ หลีกเลี่ยงผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของสารเคมี เช่น เครื่องหอม เครื่องสำอาง สวมใส่เสื้อผ้าที่ทำจากใยธรรมชาติ การหาโอกาสไปสัมผัสกับธรรมชาติ

วิธีการคิด มีความคิดในเชิงบวก มองโลกในแง่ดี มองสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรัก ความขอบคุณ มีจิตใจเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี โดยมีแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง

การทำร่างกายและจิตใจให้บริสุทธิ์ ด้วยการล้างพิษ การทำสมาธิ การออกกำลังกาย การหายใจ ฯลฯ

ชนชั้นกลาง คือ บุคคลผู้ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจ-สังคม และการศึกษาดี กลุ่มบุคคลผู้อาศัยอยู่ในเมือง และมีความสนใจในแนวคิดชีวิตหรือธรรมชาติป่าบด

- สื่อมวลชน** คือ - โทรทัศน์ ได้แก่ รายการชีวิตมหัศจรรย์
ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ITV ทุกวันเสาร์ เวลา 8.30 - 9.00 น.
- นิตยสาร ได้แก่ นิตยสารชีวิต
 - คอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้แก่ ปันชีวิตใหม่ด้วยชีวิต (ฉบับประจำวันอาทิตย์) โดย ดร.สาทิศ อินทรกำแหง
 - คอลัมน์ในมติชนสุดสัปดาห์ ได้แก่ ชรรษชาติป่าบัด โดย นายแพทย์บรรจบ หุณหสวัตติกุล)

ปรากฏการณ์ชีวิต คือ ความนิยมในแนวคิดธรรมชาติป่าบัดและแนวคิดชีวิตชนชั้นกลางในเมือง

- คุณค่า** คือ การให้ค่าตามตรรกะการบริโภคที่แบ่งออกเป็น 4 ชั้น ได้แก่
- คุณค่าการใช้สอย (Use Value)
 - คุณค่าการแลกเปลี่ยน (Exchange Value)
 - คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign Value)
 - คุณค่าการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Exchange Value)

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัย ผู้วิจัยอาศัยกระบวนการทศน์หลัก 3 กระบวนทัศน์มาเป็นกรอบอ้างอิงขอบเขตในการศึกษาดังนี้

แนวคิดสัญลักษณ์วิทยา ที่ว่าด้วยการศึกษาถึงสัญลักษณ์ตามแนวคิดของ De Saussure และ C. Peirce การศึกษาหาความหมายในระดับทั่วไป (Denotative meaning) และความหมายระดับลึก (Connotative meaning) และความหมายอันเกิดจากความสัมพันธ์ในบริบททางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural context) และแนวคิดการโหยหาอดีตในสังคมยุคหลังสมัยใหม่

ดรกระการบริโภคที่ว่าด้วย รูปแบบการบริโภคในสังคมยุคหลังสมัยใหม่นั้นควรมองให้ไกลกว่าการบริโภคในเชิงประโยชน์ใช้สอย และการทำให้เป็นสินค้าในการแลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐศาสตร์ แต่เลยไปถึงการบริโภคในเชิงการแลกเปลี่ยน สัญญาและการบริโภคเชิงสัญญาซึ่งมีความหมายมากกว่าตัวของสินค้าเองและการบริโภคอันจะแสดงถึงตำแหน่งความแตกต่างในสังคม

แนวคิดหน้าที่นิยมของสื่อมวลชนที่มีพื้นฐานความเชื่อว่า สังคมประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ และในแต่ละส่วน หรือแต่ละองค์นี้ต่างทำหน้าที่อย่างสอดคล้องเพื่อรักษาคุณภาพของระบบ เพื่อที่จะอธิบายถึงการแสดงหน้าที่ที่สื่อมวลชนต่อปรากฏการณ์ชีวิต และหน้าที่การถ่ายทอดอุดมการณ์ของสื่อมวลชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสื่อมวลชนในแนวทางที่เกี่ยวกับการแสดงบทบาทของสื่อต่อปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ และอย่างมีสาระสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
2. เพื่อเข้าใจกระบวนการเกิดของปรากฏการณ์โดยผ่านเนื้อหาสาระที่สอดคล้องตรงกับกลุ่มชนชั้นกลาง และยังเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจต่อปรากฏการณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นและมีลักษณะการที่ใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกันได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย